

BINNENKLASDIFFERENTIATIE, EEN BEROEPSHOUDING, GEEN RECEPT

PRAKTIJKGIDS VOOR LERAREN, STUDENT-LERAREN EN LERARENOPLEIDERS

Binnenklasdifferentiatie, een beroepshouding, geen recept

Praktijkgids voor leraren, student-leraren en lerarenopleiders

Els Castelein, Joke Coens, Kristof De Witte, Annelies Houben,
Wim Lauwers, Jarno Segers, Kris Van den Branden

Eerste druk: 2016

Gepubliceerd door

Uitgeverij Acco, Blijde Inkomststraat 22, 3000 Leuven, België
E-mail: uitgeverij@acco.be – Website: www.uitgeverijacco.be

Voor Nederland:

Acco Nederland, Westvlietweg 67 F, 2495 AA Den Haag, Nederland
E-mail: info@uitgeverijacco.nl – Website: www.uitgeverijacco.nl

Omslagontwerp: www.frisco-ontwerpbureau.be

Illustraties: Jan Van Esch

© 2016 by Acco (Academische Coöperatieve Vennootschap cvba), Leuven (België)

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by mimeograph, film or any other means without permission in writing from the publisher.

Inhoud

Informatie vooraf	9
1. Situering	9
Leraren	10
Studenten lerarenopleiding	11
2. Doel en doelgroep	11
3. Woordgebruik	12
Hoofdstuk 1. Een kader voor binnenklasdifferentiatie	13
1. Een overzicht	13
Beroepshouding	13
Kern en doel	14
Op basis waarvan kan je differentiëren?	14
Welke elementen van de didactische praktijk kan je bespelen?	15
2. Hoe gebruiken?	15
Differentiatievoorbeeld 1	15
Differentiatievoorbeeld 2	16
Differentiatievoorbeeld 3	17
Differentiatievoorbeeld 4	18
Opdracht	19
Meer weten	20
Hoofdstuk 2. Een beroepshouding	21
1. Twee voorbeelden	21
2. Beroepshouding als voorwaarde voor binnenklasdifferentiatie	23
3. Beroepshouding als geheel van opvattingen	23
Leeromgeving is de sleutel tot studiesucces	23

Verschillen zien, accepteren en waarderen	24
Teaching up	24
Gedeelde verantwoordelijkheid	25
Flexibiliteit in leerinhoud, -proces en -product	27
Opdracht	27
Hoofdstuk 3. Kern en doel van binnenklasdifferentiatie	29
1. Kern	30
2. Doel	31
Verhoogde motivatie en welbevinden	31
Leerwinst	32
Leerefficiëntie	33
3. Veel voorkomende bezwaren tegenover binnenklasdifferentiatie	34
De mythe van de homogene klasgroep	35
Geen tijd voor diversiteit	36
Binnenklasdifferentiatie = geïndividualiseerd onderwijs	37
Iedereen gelijk voor de wet	39
Opdracht	40
Hoofdstuk 4. Op basis waarvan kan je differentiëren?	41
1. Voorkennis	42
2. Cognitieve vaardigheden	44
3. Metacognitieve vaardigheden	49
4. Affectieve vaardigheden	52
Motivatie	52
Doorzettingsvermogen	54
Zelfkennis	54
Zelfvertrouwen	55
Empathie	56
Sociale vaardigheden	57
5. Leervoorkeuren	57
6. Interesses	59
7. Achtergrond	60
8. Motorische vaardigheden	63
Opdracht	64
Meer weten	68

Hoofdstuk 5. Welke elementen kan je bespelen?	69
1. Leerdoelen	70
Taxonomie van Bloom	72
Basis, Herhaling en Verdieping	74
2. Groepeeringsvormen	78
Homogene en heterogene groepen	78
Convergerende en divergerende werkvormen	82
3. Voorbeelden van werkvormen die aanzetten tot differentiatie	83
Klein begonnen is half gewonnen	83
Geïndividualiseerde taken	85
Contractwerk	87
Hoekenwerk	89
Projectmatige werkvormen	90
Onderzoeksgerichte werkvormen	91
Probleemgestuurde werkvormen	92
Werken met casussen	93
Durf je eigen onderwijs te ontwerpen!	94
4. Instructie	95
Binnen de klas	95
Buiten de klas	98
5. Tempo	99
Binnen de klas	99
Buiten de klas	101
6. Evaluatie	102
Formatieve en summatieve evaluatie	104
Formatief evalueren	105
Learning analytics	106
Summatief evalueren	106
Permanente evaluatie	112
7. Bijkomende ondersteuning door peers en/of collega's	114
Peer assisted learning	114
Co-teaching	115
8. Feedback	117
Doel	117
Soorten feedback	120
Timing van de feedback	123
Hoe feedback geven?	124
9. Eindproduct	125

10. Leermaterialen en media	127
Cursusmaterialen	127
Hulpbronnen	128
Opdracht	129
Meer weten	129
Hoofdstuk 6. Binnenklasdifferentiatie in de lerarenopleiding	131
1. Binnenklasdifferentiatie in de lerarenopleiding, een stand van zaken	131
2. Teach as you preach	133
3. Starten met binnenklasdifferentiatie, een screeningsinstrument	134
Waarom dit screeningsinstrument?	134
Basis van het screeningsinstrument: lijst met stellingen	134
Hoe gebruiken?	137
4. Hoe begeleidt en beoordeelt een lerarenopleider studenten inzake binnenklasdifferentiatie?	140
Hoe student-leraren begeleiden?	140
Hoe student-leraren evalueren?	142
Meer weten	143
Besluit met nuttige wenken voor schoolleiders	145
Dankwoord	147
Referenties	149

Informatie vooraf

1. Situering

Binnenklasdifferentiatie is niet nieuw. In zijn boek *An Intelligent Person's Guide to Education* vertelt het vroegere schoolhoofd van het gerenommeerde Eton-college, Tony Little, hoe werkluï een muurschildering ontdekken wanneer ze enkele houten panelen weghalen in een van de schoolgebouwen. De muurschildering geeft een inkijk in het Engelse schoolleven rond 1520. Bovenaan staat een Romeinse spreuk: "*Virtuo preceptoris est ingeniorum notare discrimina*", wat vrij vertaald zoveel betekent als "de belangrijkste expertise van de leraar bestaat erin de verschillende talenten van leerlingen te ontdekken".¹ Een slordige 500 jaar later is dit nog steeds geen evidente praktijk in het onderwijs. Over binnenklasdifferentiatie wordt in onderwijsmiddens veel gesproken, geschreven en onderwezen en de meerderheid van de onderwijsprofessionals raakt stilaan overtuigd van het nut ervan. En toch... Stéphanie De Bruyne verzamelde in 2012-2013 in het kader van haar masterproef rond binnenklasdifferentiatie in het middelbaar onderwijs onder andere volgende reacties van leraren²:

"Ik zou graag eens een écht antwoord krijgen van pedagogen/nascholers!... op de vraag hoe je binnenklasdifferentiatie praktisch kan aanpakken. Veel meer dan 'ja, dat is een beetje zoeken en aanvoelen' heb ik tot nu toe niet als antwoord gekregen."

"Ik heb een nascholing over differentiëren gevolgd. De werkvorm bestond erin om ervaringen uit te wisselen. Ervaringen uit te wisselen! Als we komen leren hoe we nu eindelijk kunnen differentiëren, dan is het toch wel omdat we het nog niet (goed) gedaan hebben, zeker!"

Zowel startende als ervaren leraren, maar ook lerarenopleiders, hebben nood aan concrete handvatten om differentiatie in hun klassen in praktijk te brengen. In het

---

1 Blatchford, 2015.

2 De Bruyne, 2013.

middelbaar onderwijs in Vlaanderen en Nederland wordt immers extern (dus niet binnen een klas) homogeen gegroepeerd in verschillende onderwijsvormen, -soorten, -niveaus en -richtingen, terwijl in het basisonderwijs heterogeen groeperen de norm is. Binnenklasdifferentiatie wordt in het middelbaar onderwijs over het algemeen dan ook minder toegepast dan in het basisonderwijs, vooral in de laatste jaren van het middelbaar onderwijs dat voorbereidt op het hoger onderwijs.³

Leraren

Leerlingen in een klas verschillen van elkaar wat betreft motivatie, algemene kennis van de wereld, voorkennis, interesse, cognitieve mogelijkheden... Wanneer een leraar vandaag een les geeft aan 24 leerlingen over bijvoorbeeld de Franse Revolutie, mag hij er niet van uitgaan dat die leerlingen allemaal even geïnteresseerd zijn, allemaal al evenveel weten over die Franse Revolutie, hetzelfde al weten over die Franse Revolutie en/of evenveel energie in die les willen steken. Binnenklasdifferentiatie gaat om een resem maatregelen die de kans verhogen dat alle leerlingen profiteren van de les, dat alle leerlingen bijleren, dat alle leerlingen gemotiveerd blijven, dat alle leerlingen energie blijven steken in de les.

Als de term binnenklasdifferentiatie valt, denkt men al heel snel aan allerlei werkvormen en technieken. Daar gaat het natuurlijk ook wel een beetje over. Het gaat over allerlei manieren, en dat zijn er heel veel, om als leraar de lessen beter af te stemmen op de verschillen tussen leerlingen. Maar eigenlijk gaat het in eerste instantie niet om technieken en werkvormen, maar wel om de blik van de leraar. Binnenklasdifferentiatie gaat over een leraar die probeert om de les vanuit het perspectief van de leerlingen te bekijken. Die leraar denkt op voorhand na over zijn les en zijn leerlingen, hij denkt na over welke leerlingen welke problemen zouden kunnen ondervinden, hoe een groepje leerlingen dat al verder staat toch nog kan profiteren van die les en hoe een ander groepje dat nog niet zo ver staat, het best ondersteund kan worden. Binnenklasdifferentiatie gaat ook over het begeleiden van leerlingen tijdens de les: het oog op de leerlingen houden, kijken wat er gebeurt en feedback en ondersteuning afstemmen op wat de leerlingen vragen, zeggen en doen. Technieken en werkvormen zijn met andere woorden handige hulpmiddelen, maar binnenklasdifferentiatie gaat vooral om een beroepshouding bij leraren. Het gaat om een leraar die kijkt naar de leerlingen en die probeert de les zo goed mogelijk af te stemmen op de verschillende noden en voorkeuren van de lerenden in de klas.

---

3 Deunk, Doolaard, Smale-Jacobse, & Bosker, 2015.

Studenten lerarenopleiding

Studenten in de lerarenopleiding moeten degelijk voorbereid worden op wat hen te wachten staat. Het is goed om hen van in het begin van de opleiding te doordringen van het idee dat leerlingen verschillen en dat ze dus niet zomaar een les kunnen staan opdreunen voor een groep leerlingen en verwachten dat de leerlingen precies hetzelfde leren op hetzelfde moment op dezelfde manier. In de lerarenopleiding hebben we soms de neiging om dat alleen maar te zeggen tegen de studenten en/of hen in het beste geval een aantal van de technieken te laten zien. Wat hier benadrukt wordt, is dat in de lerarenopleiding best ook het goede voorbeeld wordt gegeven, dat lerarenopleiders best ook zelf differentiëren omdat ook student-leraren van elkaar verschillen. Het volstaat daarbij niet om studenten-leraren enkel werkvormen en technieken rond binnenklasdifferentiatie bij te brengen, het gaat vooral over het demonstreren en expliciteren van een open beroepshouding. Op deze manier zullen studenten beter begrijpen waar binnenklasdifferentiatie over gaat en verhoogt de kans dat ze zelf een aantal van de gedemonstreerde ideeën, werkvormen en technieken gaan toepassen in hun onderwijspraktijk. “Teach as you preach” dus: geef het goede voorbeeld. Dit boek kan hier inspiratie voor bieden.

2. Doel en doelgroep

Deze praktijkgids is verschillend van andere publicaties over het thema omdat het in de eerste plaats geschreven werd voor leraren, student-leraren en lerarenopleiders, betrokken bij het middelbaar onderwijs in Vlaanderen en Nederland. De opgenomen praktijkvoorbeelden hebben allemaal betrekking op het middelbaar onderwijs of de lerarenopleiding middelbaar onderwijs. Voor Vlaanderen gaat het dan om zowel geïntegreerde als specifieke lerarenopleidingen, voor Nederland over eerstegraadslerarenopleidingen en pabo's. Ook leraren, student-leraren en lerarenopleiders, betrokken bij het basisonderwijs kunnen er in principe mee aan de slag.

Dit boek wil een antwoord bieden op vragen van onderwijsprofessionals over binnenklasdifferentiatie. Om die reden werd het opgebouwd rond een duidelijk kader dat bruikbaar is voor alle leraren(opleiders). In één oogopslag wordt duidelijk wat binnenklasdifferentiatie kan inhouden. Het kader wordt kort toegelicht in het eerste hoofdstuk en wordt nadien in de verdere hoofdstukken uitgediept. Elk hoofdstuk verwijst naar één deel van het kader en is voorzien van praktijk-

voorbeelden, (reflectie-)opdrachten en ook af en toe van verwijzingen naar bijkomende informatie ('Meer weten'). Het laatste hoofdstuk richt zich specifiek op lerarenopleiders. Zij bereiden student-leraren voor op gedifferentieerd lesgeven. Onze hoop is dat dit boek binnen een aantal jaren overbodig zal zijn, dat leraren en lerarenopleiders binnenklasdifferentiatie volledig in de vingers zullen hebben.

Wat volgt, is gericht op binnenklasdifferentiatie in brede zin. Specifieke informatie over remediërend onderwijs bij leerstoornissen of maatregelen die tegemoetkomen aan het M-decreet (Vlaanderen) of Passend Onderwijs (Nederland), vallen buiten de scope van deze publicatie.

3. Woordgebruik

De gehanteerde terminologie kan voor verwarring zorgen bij Nederlandse en Vlaamse lezers. In Vlaanderen geven *leraren* les in het middelbaar onderwijs. *Docenten* geven les in het hoger onderwijs, een *lerarenopleider* geeft les in het hoger onderwijs aan toekomstige leraren. In Nederland wordt het woord *docent* gebruikt in zowel het middelbaar als het hoger onderwijs.

In deze praktijkgids wordt *leraar* enkel gebruikt als het specifiek over iemand gaat die lesgeeft in het middelbaar onderwijs, bijvoorbeeld in praktijkvoorbeelden of hun bespreking. Verder wordt er veelvuldig gesproken over *docenten*. Deze term verwijst dan naar lesgevers in het middelbaar onderwijs én in het hoger onderwijs. De inhoud van het boek is immers bedoeld voor zowel het leerplichtonderwijs als het hoger onderwijs, in de eerste plaats de lerarenopleiding. Wanneer *lerenden* wordt gebruikt, worden leerlingen (middelbaar onderwijs) en/of studenten (hoger onderwijs) bedoeld. Student-leraren ten slotte zijn studenten hoger onderwijs die specifiek voor leraar studeren.

Hoofdstuk 1.

Een kader voor binnenklasdifferentiatie

In dit hoofdstuk geven we een kort overzicht van wat binnenklasdifferentiatie kenmerkt, welke voorwaarde eraan verbonden is, op basis waarvan gedifferentieerd kan worden en welke elementen in een onderwijsproces bespeeld kunnen worden. We doen dit aan de hand van een conceptueel kader dat ontwikkeld werd binnen het praktijkgericht onderzoeksproject *Binnenklasdifferentiatie voor en door studenten in de lerarenopleiding*.⁴ Het kader kan gebruikt worden in zowel de lerarenopleiding als het leerplichtonderwijs en bestaat uit verschillende delen. De volgende hoofdstukken gaan in op elk onderdeel.

1. Een overzicht

Beroepshouding

Binnenklasdifferentiatie wordt gevoed door een beroepshouding, niet door een recept. Dat betekent dat er geen toverformules bestaan om binnenklasdifferentiatie in praktijk te brengen. Het hangt heel sterk af van de manier van denken en doen van een docent in een klas. Is hij de grootste supporter van zijn lerenden en wil hij hen allemaal zoveel mogelijk ondersteunen? Weet hij dat er verschillen zijn tussen zijn lerenden? Gelooft hij dat groei voortkomt uit (hard) werken en niet noodzakelijk voorbestemd is? Stelt hij hoge verwachtingen aan zijn lerenden? En durft hij flexibel om te gaan met lesinhouden, leerproces en evaluaties? Dan is binnenklasdifferentiatie hem op het lijf geschreven.

---

⁴ Dit project werd gefinancierd door het (voormalige) expertisenetwerk lerarenopleidingen *School of Education* van de Associatie KU Leuven. Partners in het project zijn de (geïntegreerde) lerarenopleidingen van hogeschool UC Leuven-Limburg en hogeschool VIVES en de specifieke lerarenopleidingen talen en economie van KU Leuven.

motivatie) of hun metacognitieve vaardigheden (zoals het kunnen plannen van leertaken) kunnen een docent zorgen baren. Of misschien wil een docent nog meer inspelen op de verschillen in leervoorkeuren en cognitieve vaardigheden?

Welke elementen van de didactische praktijk kan je bespelen?

Er zijn heel wat bespeelbare didactische elementen en ze zijn niet altijd strikt van elkaar te scheiden. Er kan gewerkt worden met verschillende soorten werkvormen, in homogene of heterogene groepen. De instructie kan aangepast worden, de leerdoelen en nog veel andere zaken. Er is niet één manier om efficiënt te differentiëren, er zijn er zoveel als er lerenden zijn. De capaciteiten en ervaring van een docent zijn van doorslaggevend belang.

2. Hoe gebruiken?

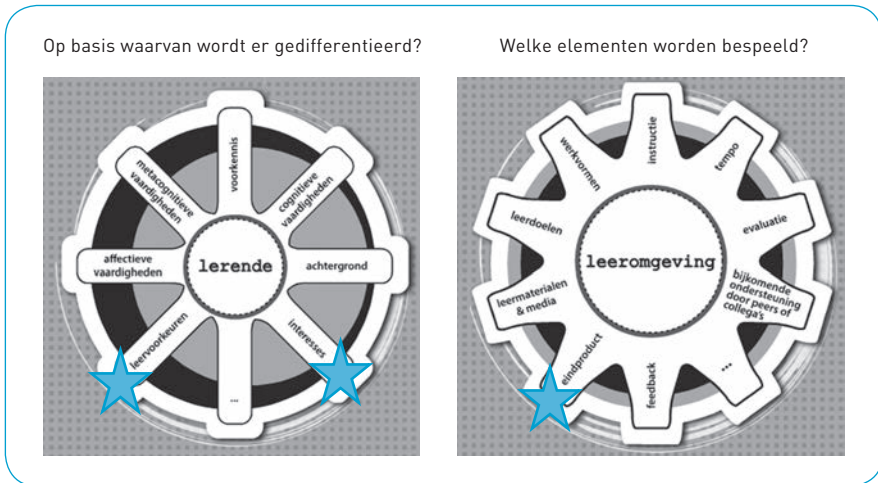
Bovenstaand kader geeft een overzicht van hoe een docent invulling kan geven aan binnenklasdifferentiatie. Door met dit kader te werken, kan een docent erachter komen op basis waarvan hij al differentieert of wil differentiëren en welke elementen in het didactisch proces hij al bespeelt of wil bespelen. Hoewel docenten nogal eens van zichzelf denken dat ze (nog) niet differentiëren, laat dit kader zien dat ze dat vaak wel al doen, zij het soms op beperkte schaal. Om dit te verduidelijken, geven we hieronder een aantal voorbeelden van wat docenten doen en hoe die voorbeelden in het kader passen. Sterretjes geven aan op basis waarvan gedifferentieerd wordt en welke elementen bespeeld worden.

Differentiatievoorbeeld 1

Leerlingen dienen voor het vak Nederlands twee boeken te lezen, in elke semester een. In het eerste semester kiezen de leerlingen uit een opgegeven boekenlijst. In het tweede semester is de keuze vrij zolang ze beantwoordt aan een aantal criteria: het boek moet een roman zijn, mag niet ouder zijn dan 3 jaar en geschreven zijn door een Nederlandstalige schrijver. In beide gevallen wordt gedifferentieerd op basis van interesse.

Leerlingen kiezen ook welke verwerkingsopdracht ze uitvoeren nadat ze het boek hebben gelezen. Een (deel-) opdracht bestaat erin om de eigen mening over het

boek te formuleren en te beargumenteren onder de vorm van een geschreven rensie, een presentatie, een korte toneelopvoering... Dit is differentiatie op basis van leervoorkeuren. Elke verwerkingsopdracht levert bijgevolg een ander eindproduct op.

Figuur 2. Op basis waarvan en hoe wordt er gedifferentieerd in voorbeeld 1.

Differentiatievoorbeeld 2

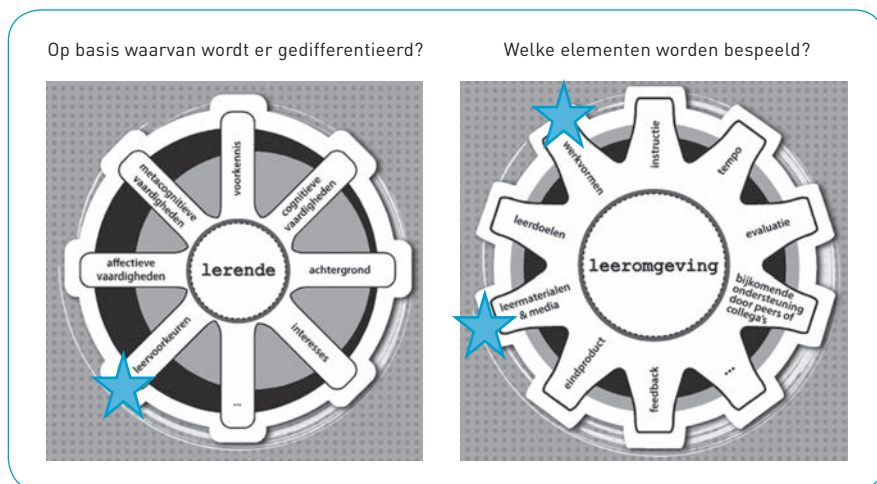
De leerlingen van het beroepsonderwijs studierichting Office & Retail leren in de lessen 'business support' een website maken. Omdat sommige leerlingen gemakkelijker visueel dan auditief de leerstof verwerken en andere leerlingen dan weer liever zelf actief aan de slag gaan met de leerstof, wordt er via verschillende kanalen nieuwe informatie aangeboden tijdens de les. De leeromgeving wordt zo ontworpen dat de nieuwe informatie zowel mondeling wordt uitgelegd aan het ene groepje (auditief), getoond aan de hand van een mindmap aan een ander groepje (visueel) en daarnaast aangebracht in een opdracht voor de groep leerlingen die er liefst meteen invliegt (doen). Op deze manier is er voor elk wat wils (horen, zien en doen) en worden er zoveel mogelijk leerlingen cognitief aangesproken. De leerlingen kiezen zelf in welke groep ze het liefst deelnemen aan de les.

Uit een klasgesprek blijkt dat sommige leerlingen de leerstof zouden instuderen aan de hand van de gebruikte presentatie waar ze zelf bij noteerden, maar andere leerlingen de voorkeur geven aan het studeren van een cursustekst met schema's. De leraar beslist daarom om via de digitale leeromgeving verschillende

leerstofbronnen aan te reiken (presentatie, cursustekst, schema's & mindmaps, videofilmmpjes of opnames van de les, doe-opdrachten).

Ook hier wordt gedifferentieerd op basis van leervoorkeuren door in te spelen op de nood aan verschillende leermaterialen en werkvormen.

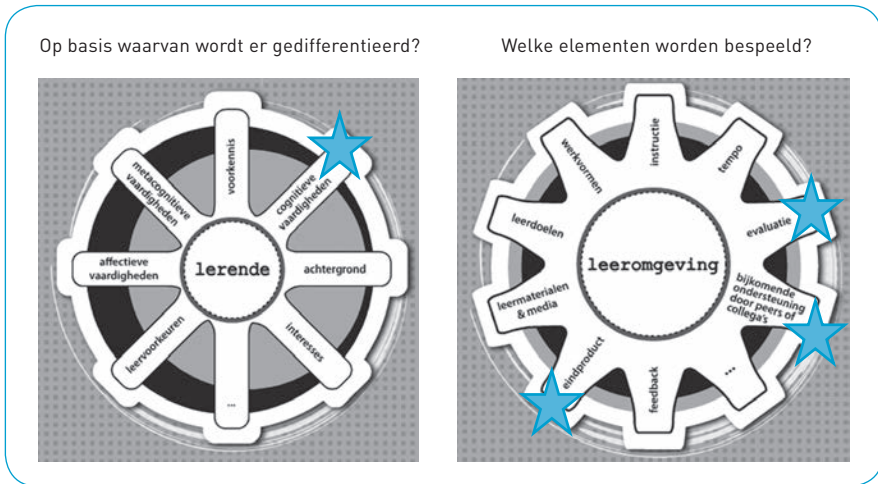
Figuur 3. Op basis waarvan en hoe wordt er gedifferentieerd in voorbeeld 2.

Differentiatievoorbeeld 3

Eén van de vaardigheden waaraan gewerkt wordt tijdens het vak informatica is het kunnen programmeren en coderen. Een leraar merkt dat dit moeilijker loopt bij leerlingen met minder wiskundig inzicht en abstract denkvermogen. Tijdens het maken van oefeningen werken de leerlingen individueel, maar leerlingen die hier snel mee weg zijn, worden aangemoedigd om leerlingen bij wie het moeilijker gaat te helpen waar nodig.

Op een summatief evaluatiemoment krijgen ze een oefening op programmeren en coderen voorgeschoteld en worden er minimumdoelen vooropgesteld. Er wordt bewust niet aangegeven hoe uitgebreid en hoe verregaand de oplossing moet zijn zodat elke leerling een succeservaring kan opdoen, maar sterkere leerlingen wel verder kunnen gaan dan strikt nodig. In de toekenning van het cijfer wordt rekening gehouden met de mate van uitwerking.

Op basis van de cognitieve mogelijkheden van leerlingen wordt hier gebruikgemaakt van de inzet van medeleerlingen (peers). Voor het summatief evaluatiemoment wordt gedifferentieerd in het eindproduct.

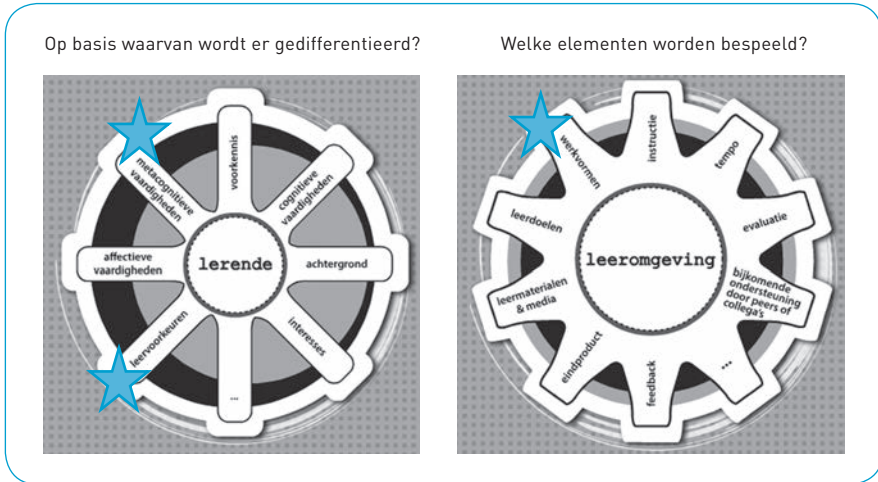

Figuur 4. Op basis waarvan en hoe wordt er gedifferentieerd in voorbeeld 3.

Differentiatievoorbeeld 4

De eerste lessen bij student-leraren van het eerste opleidingsjaar verliepen niet vlot. Er was veel geroezemoes, storend gedrag en studenten vonden het saai. Studenten dienden deze lessen evenwel verplicht bij te wonen. Vooral het storend gedrag van veel studenten maakte dat het lesgeven in deze groep een echte opgave was. Collega's raadden aan om veel strenger op te treden: een waarschuwing en bij de volgende waarschuwing de les verlaten. Het werd inderdaad rustiger, de les verliep vlot en de studenten volgden aandachtig. Toch had de docent achteraf een negatief gevoel: er was een negatieve klassfeer en studenten volgden de les vanuit de angst 'om buiten te vliegen'. De volgende les had de docent een experiment bedacht: studenten konden de les volgen (zoals de vorige lessen) of ze konden een zelfstudiepakket kiezen (zelfstandig en op eigen tempo de leerstof verwerven en opdrachten verwerken tijdens de les). Slechts enkele studenten kozen het zelfstudiepakket. De les verliep rustig, studenten waren aandachtig en er was een positieve klassfeer. Op het einde van de les maakten studenten de docent duidelijk dat door de keuze (les of zelfstudie) die ze kregen, ze hun eigen leerproces konden sturen en daardoor meer gemotiveerd waren om de les te volgen. De studenten die het zelfstudiepakket opnamen, dienden spontaan de door hen gemaakte opdrachten in, soms zelfs na er thuis nog aan verder gewerkt te hebben.

Door te differentiëren op basis van metacognitieve vaardigheden (motivatie) van studenten en hun leervoorkeuren door de werkvorm te bespelen (les volgen of zelfstudiepakket), maakt de docent dus niet enkel voor de studenten, maar ook voor zichzelf de les efficiënter en aangener.

Figuur 5. Op basis waarvan en hoe wordt er gedifferentieerd in voorbeeld 4.

Opdracht

Breng je eigen differentiatie-acties in kaart.

- Kan je naar aanleiding van bovenstaande voorbeelden eigen voorbeelden geven van wat je zelf al doet?
- Hoe kan je jouw eigen voorbeelden aan het kader ophangen? Welke sterretjes zijn van toepassing op jouw voorbeeld(en)?
- Op basis waarvan differentieer je al en welke elementen bespeel je? Wat doe je nog niet? Waarover wil je nog meer weten?

Op basis waarvan wordt er gedifferentieerd?

Welke elementen worden bespeeld?

Figuur 6. Op basis waarvan en hoe wordt er gedifferentieerd?

Meer weten

Nederlands onderwijstijdschrift
Didactief Special Ziet u het verschil?
Jaargang 42, Nr. 8, Oktober 2012

Vlaams onderwijstijdschrift Klasse
Speel de differentiatiebingo – 8 mythes
over differentiëren – Zo differentieer je
in het secundair – Maak je les
uitdagender met UDL
www.klasse.be/reeks/differentieren/

Filmpjes op You Tube
Via het kanaal ASCD of #Differentiatie.
Video's met/van Carol Ann Tomlinson
zijn een aanrader.
www.youtube.com/playlist?list=PLOXUrDMSVPHnDeKVZTOfi2pjWMegTcRCD